Нас зустріла дуже гарна чорноока жінка в елегантній чорній сукні, вишукано, зачісана, з простою привітністю великої леді.

— Ми щойно приїхали з Оттави і ще не встигли як слід оглянутись у Веґревілі:, — сказала вона, коли Дарія Янда знайомила нас.

— Чи надовго ви приїхали, пані Дікур? — запитала Дарія Янда.

— Так, ми думаємо з Оттави зовсім таки переїхати сюди. Чоловік уже не хоче кандидувати на посла і ми думаємо осісти тут назавжди. Мабуть, у Едмонтоні. Чоловік збирається поширити адвокатську практику, відкрити канцелярію…

— А чому ви не хочете в Оттаві жити?

— Тут, на заході, люди приємніші — приязніші, щиріші, добріші…

Я вже трохи знаю про цю пані. Це — племінниця Володимира Купченка, дочка Віктора Купченка, власника української друкарні в Едмонтоні. Чоловік її, посол від Вегревільської виборчої округи у канадійському парляменті, Іван Дікур, десь забарився в дальших кімнатах їх просторого веґревільського дому. Пані Дікур із нездивованою усмішкою вислухує мої компліменти. Якби я зустріла її не в українському оточенні й не чула її чудової української мови, то подумала б, що вона — француженка, та й прізвище її таке… — Еге, — стверджує вона, — мене й приймають за француженку на міжнародніх асамблеях. Був раз такий казус, що один чільний український діяч із США заговорив до мене французькою мовою. Я відповіла йому українською — і поставила в дуже незручне становище. Українською мовою він говорити не вмів.

Як і пані Пауш, пані Дікур говорять дуже мелодійно, з тим чудесним буковинсько-полтавським м’яким "л".

В цей час до вітальні зайшов тонкий і. високий, як молода тополька, хлопець. Господиня представила. — Знайомтеся, це наш син. А ще маємо двоє молодших.

Син сів у крісло й чемно слухав нашу розмову. Але прийшов другий син, такий самий тонкий та високий, — і хлопці заговорили між собою потиху по-англійському. Щось запитали в пані Дікур, вона їм відповіла англійською ж.

— Але вони розуміють українську, — сказала при цьому до мене.

Я бачу. Молоде покоління майже все заговорило англійською мовою. їх батьки — двомовні. Вони вже одномовні. Так скрізь, де була й кого бачила. Ще добре, що діти розуміють, а то буває, що й зовсім не розуміють, про що між собою говорять батьки. Це в тих самих місцевостях, де населення суцільно українське, у таких, як Смокі Лейк, Веґревіл. Де ще недавно англійські й французькі діти серед наших дітей переймали українську мову. "Чотирнадцятого року у Вінніпезі на учительській конференції журилися, як навчити дітей думати по-англійському, а тепер маємо журбу, як навчити дітей думати по-українському," — говорять старші. І ця журба переплітає всі розмови старшого покоління. Тривога проймає всіх. Що ж буде далі? На окружному жіночому з’їзді центральна доповідь була присвячена питанню: як затримати молоде покоління при українській мові?

— Ми маємо дві журби, — відказала на ці мої слова пані Дікур. — Ця — і ще одна. Діти наші не знають ніякої біди. Їм усе приходить легко, вони не мають на своєму шляху ніяких труднощів, перешкод. Це нас лякає. Що з них буде, як вони мають усе, що захочуть? Вони не виробляють у собі витревалости і волі досягання мети, — їм же тепер не треба робити ніяких зусиль. Це нас журить. Ми колись із великими труднощами добивалися того, чого потім таки досягли.

Я й про це чувала. Пані Дікур — учителька музики, провадила клясу скрипки. Вона мала по 150 учнів і всі її заробітки ішли на те; щоб чоловік мав змогу закінчити університет. Про посла Івана Дікура, фармерського сина, розповідають, як тяжко доводилось йому бідувати, щоб ту освіту добути. Не раз, ідучи до школи, настеляв у діраве взуття газет.

— Діти наші… — продовжує пані Дікур. — Не знаю, може через становище батька… діти навіть у школі мають найвищі оцінки, їм і там не треба ніяких зусиль. От тому ми їх і посилаємо під час літніх вакацій на роботу, щоб знали, як то тяжко дійти до добробуту. Ми не маємо потреби, щоб діти працювали, але вони працюють. До речі, пані Янда, чи ви сьогодні таки вертаєтеся до Едмонтону? Ми мали б відвезти на восьму годину до залізничної станції сина, на роботу їде він.

Пані Янда приїхала в Веґревил до сина-лікаря і, покидаючи нас, щоб натішитися своєю кількамісячною внучкою, обіцяє вчасно повернутися та підкинути до станції молодого Дікура. Відходячи, вона зідхає:

— І мій Віктор також працює на важкій фізичній роботі. Він працював у ливарні, але там щодня були нещасні випадки, я так боялася за нього. Тепер він копає рови. Янда сказав, що син не буде вчитися в університеті, як не заробить собі 400 доларів на оплату навчання. Я так боюся за Віктора! Ануж, яке нещастя? Ну, скажіть, що воно за людина, мій Янда? Всю свою рідню вивчив, всіх братів поставив на ноги, вічно всі гроші відсилав до краю, а свого сина…

Але пані Янда, мабуть, перебільшує. От же й послові діти теж працюють чорноробами, щоб із них вийшли люди…

І ось я маю честь вперше в житті говорити з послом. Ще ніколи не доводилось. Та ще й у такій приємній домашній обстанові, у хаті гарно уряджені.

— У нас в Канаді не годиться, щоб гості не посиділи за столом, — добродушно наполягає він, коли я відмовляюся від гостини. І таки пробую я шинок, голубців та ковбас, ще й наливки.

Але розмова наша набирає широкого лету. Пан Дікур дивиться не так трагічно на раптову затрату української мови серед молодого покоління. Мова може бути й англійська, важливо те, що воно почуватиме себе приналежним до українського роду, що не буде соромитися свого походження. І це вже досягнуто. Раніш українців ставили в одному ряді з індіянами, вважали їх нездібними до культури, до розвитку, до поступу, некорисними для країни. Ці часи минули. Українці тепер посідають високе місце в усіх галузях господарчого й культурного життя. В самому Едмонтоні є п’ятнадцять лікарів-українців, чотири фахівці працює в університетських лабораторіях, 150 учителів-українців, а на всю Албєрту маємо тисячу вчителів-українців, п’ять шкільних інспекторів…

— А, я одного знаю! Він віз нас своїм автом до Редвей і все приглядався до хлібів, чи гарні…

— Маємо кільканадцять агрономів і старший інспектор департаменту аґрикультури, пан Лобай, українець, — продовжує своє тріюмфальне перечислення пан Дікур. — А це до останнього часу була ключова позиція нашої провінціяльної економіки. Голова міста, Василь Гавриляк, — українець, два рази його вибирали й, мабуть, ще виберуть…

— Пані Пауш дуже горда з того. Буковинець!

— В Албертійському університеті вчиться багато студентів і студенток українського роду на різних факультетах. Український фармер, з примітивних форм господарювання почавши, вже вийшов у ряд передових майстрів сільського господарства. Ось я приїхав спеціяльно на відкриття Експериментальної Фарми у нашому Веґревілі…

— Маємо в Канаді шість послів-українців, у федеральному парляменті. Маємо кільканадцять послів у провінціяльних парламентах та міністра телефонів, пана Кузяка, в Саскачевані, міністра Михайла Григорчука в Манітобі. Все це свідчить, що вага українців не така вже маленька. Коли приходить українське Різдво, всі англомовні газети переповнені привітами українцям, поздоровленнями із святами, фотографіями святочної вечері. Радіо весь час посилає привітання, передає наші колядки. Такі успіхи наповнюють гордощами серця кожного українця.

— Як так дивитися, то хоч і великі успіхи, а ще одно покоління — й українська мова щезла в Канаді ? Дуже зле…

— Треба дивитися на речі тверезо, — відказав на це посол. — Я канадієць, тут народжений. Мої діти — канадійці. На Україну ми ніколи не поїдемо, нас інтересують наші канадійські справи, а що найвище — ми можемо допомагати, чим можемо, батьківщині наших дідів. І саме як канадійці, ми можемо багато зробити.

— Але ж, — не здаюся таки я, — таки вище стоїть та людина, що знає, крім одної, ще кілька мов. І як це так? Щоб у себе в хаті мати ще одну, свою рідну мову, — і не використати нагоди її знати?

Ми розмовляємо вже довго, а тут підходить час. Приїжджає пані Янда. Якщо ми хочемо поспіти на восьму годину, то мусимо вже їхати. І так ми не докінчили пекучої розмови, я, власне, не виклала всіх своїх доказів. Я їх кінчала в своєму умі.

Як же це так, щоб бабка була скарбницею мови, а внук уже ні слова її не розумів? Он у централі Союзу Українок Канади тривога, розгубленість: "Ми не знаємо, для кого ми працюємо. Чи потрібна вже наша праця? Нема ким обсадити відділи. Ще на голову можна коїгось добрати у місцевих відділах, але секретарки, людини молодої, щоб знала писати й читати українською мовою, щораз менше можна знайти."

І ті інститути, що відограли в минулому таку видатну ролю в створенні кадрів інтелігенції (бо всі оці адвокати, і лікарі, і агрономи, і сам пан Дікур, і пані Янда перейшли через них), тепер уже видихались. Щораз менше й там чути українську мову серед вихованців, молоді з фарм. І нарікання батьків, що діти забувають своє, нічого не допомагають. Діти відповідають своїм батькам: "Ви — старомодні! Тепер інші часи і ми хочемо бути такі, як усі інші канадійці, хочемо не відрізнятися від своїх товаришів..."

А скільки родинних трагедій і драм у гарних патріотичних родинах! Дочки утікають у чужий світ, сини не шукають собі пари серед українських дівчат.

Але з другого боку — посол-українець таки вибранець української виборчої округи з українським населенням. І це досягнення канадійців українського походження являється наслідком того, що українці живуть компактною масою. І ця маса таки вимагає, щоб із нею говорили її мовою. В цьому ж містечку Веґревіл сказав же один фармер молодому лікареві: "А ти чого прийшов у фармерську околицю, як не вмієш по-нашому говорити?" І той молодий лікар-українець не тільки почав пригадувати українську мову, але й жінку навчив, бо вона допомагає при обслузі пацієнтів.

Ні, це таки процес, хоч і дуже покручений. Українська стихія тут могутня. Що то покаже майбутнє.

Пані Янда майстерно керувала автом і водночас говорила, — зо мною, з молодим Дікуром, тому англійсько-українською мішаниною. її малий дванадцятилітній Володьо сидів ззаду і читав книжки, яких він набрав у дорогу аж п’ять. Одну він прочитав по дорозі до Веґревілу, такий завзятий читач. Але всі його книжки англійські, і сам він інакше не говорить.

Молоде покоління, що ти думаєш? Чи підіпреш ти своїм молодим плечем справу, коло якої натрудилися твої батьки?

А може й справді ми старомодні? Якби молодь побачила вищий рівень свого українського, то й не відходила б. Тепер вона бачить довкола себе все удосконалене, модерно-вироблене. Самій вишивки та голубці її вже не задовольняють. Самого сентименту, що "так наші діди жили", — замало. Це ще не заступає привабливішого модерного способу життя. Може й канадійські комуністи такі успішні тому, що пересаджують останні культурні здобутки з України?

І пригадалась мені сценка у книгарні Д. Фербея. Прийшов дідок піонерського типу з вусами під Франца-Йосифа, хоче книжку купити. Книгар показує йому таку й сяку та ще й он яку, але дідок цих не хоче. "От, якби ви мені знайшли книжечку, що називається "Як вовчиця виховала царського сина". То файна книжечка!" А от Володьо такої вже не хоче. Він хоче майстерної й модерної. Майстерна по-новому література може бути тільки виплекана, мусить для цього бути літературне життя, видавництва, критика. Це — розкіш? То треба собі таку розкіш дозволити, як не хочемо втратити покоління Володя.

Молоді здобувають знання та професії, відкрилась нова індустріальна сторінка. Зрослі, ускладнені індивідуальності бажають і складнішої духової поживи. Поставмо на високому рівні наші вистави, концерти, балет, покажімо своєрідність і красу українського, не нижчу за блискучу тутешню, — то й молодь прийде.

Ось розповідає пан Пауш, яке надзвичайне піднесення викликали висококваліфіковані лекції з історії України професора Дмитра Дорошенка в Канаді перед війною. Вони так піднесли на дусі канадійців, сколихнули таку творчу хвилю, що було задумане велике діло. Вирішили вислати в турне до Галичини канадійський український хор із оркестрою. Для цього потворили місцеві олімпіади, в кожній групі відібрано було все найкраще, набралося двісті осіб. Вже все було готове, мали виїжджати, тільки сталася затримка за польським урядом. Він не видав візи на в’їзд,

а другого дня вибухла війна, і все розпалося. Всю цю історію Петро Пауш дуже добре знає, бо був обраний відповідальним.

Чи справді вже не можна більше сколихнути такої хвилі ентузіязму? Чи молодь перестала бути молоддю? Ні. Та й сили є. Ще й не аматорські, що на них досі їхала вся культурницька робота, а фахові. Фахові сили є, але вони нидіють без матеріяльних засобів. І знидіють, якщо не поспішиться українська спільнота створити культурний фонд, щоб її врятувати й використати для загального добра. І діло, розпочате батьками, знидіє, — молодь відійде.

Жертвенна українська громадськість збирає сотні й сотні тисяч на будову церков. Але вимре це покоління, прийде на зміну те, що тепер поспіль заговорило англійською мовою й не має ніякого прив’язання до української культури. Та й нащо ті величаві будови воздвигаються, коли тому поколінню байдужісінько, в якій церкві молитися? Воздвигаючи будови з каменю, треба вже тепер дбати, щоб і душі молодого покоління, яким церкви будуємо, наповнювалися українським змістом, а це, без повсякденного творення духових цінностей живими діючими українськими творцями, таки не вдасться. І якщо громадськість не підтримає праці живих діючих мистців, письменників і вчених фондами, то за два десятиліття й те, що є, стане тільки музейними експонатами, цікавими для двох дослідників.

А це ж так легко зробити! Хай члени забезпечувальних Союзів на своїх конвенціях постановлять, що одну четвертину процента прибутків із своїх мільйонів відкладається на Культурний Фонд; тільки одну десяту частину фондів, зібраних на будову церков, відкладається на Культурний Фонд; от уже на початку, першого ж року, лежить на столі сто тисяч. .. Хай би через цей фонд едмонтонські багатії-промисловці, купці, власники готелів, ресторанів та інших посілостей — купили по одній картині в едмонтонських малярів і прикрасили б ними свої вітальні. А малярі змогли б малювати, замість водогінні рури, свої прецизні картини.

Але я розмірялася. Якби ж то… Тоді й Володьо захотів би знати не лише одну англійську мову, а й мову тата та мами, що чудесно нею орудують, тоді він мав би багато більший вибір цікавих книжок. А з розширенням зацікавлень духових зникла б і друга журба канадійсько-українських батьків, бо тоді знайшлося б багато цікавих занять для молоді, щоб гартувати свій дух. Не конче для цього треба гартувати м’язи.

Але я розмріялася. Тим часом ми вже під’їздимо до залізничної станції й молоденький Дікур дякує пані Янді, що відвезла його й не запізнила на поїзд.